

»hrbta, repna in spodnja predrepna plavut so zraščene v eno, na koncu zašiljeno plavut«, sl. 36, in *zgornja predrepna plavut*: »na hrbtni plavuti (ima somič, op. T. K.) močno bodico, ločeno zgornjo predrepno plavut, spodnjo pa krajšo«, sl. 41. Popolnoma jasno je, da bi termin *podrepna plavut* v teh primerih izključeval logično rabo omenjenih terminoloških zvez.

Tu je bilo navedenih le nekaj problemov. Nenehno pa nastajajo novi in reševati jih je treba sproti, ker le tako se bo dalo v ribištvu izraziti natančno in v duhu našega jezika.

Zapiski, ocene in poročila

VÁCLAV MACHEK

(8. XI. 1894 — 1. VI. 1965)

Lik znanstvenika je najbolj jasen šele na koncu njegove življenjske poti, in kljub vsem sporom, dvomom in včasih celo omalovaževanju se slavistika danes zaveda, da smo na pragu letošnjega poletja izgubili največjega modernega raziskovalca slovanske leksike. Veličina delavca se ne meri po časteh, ki jih je dosegel v življenju, niti ne po obsegu objav, ampak po teži problemov, ki se jih je lotil, in po tem, kako globoko je zaoral v stroki. Václav Machek je mejnik v razvoju slovanske leksikologije. Njegovo delo pa bo še dolgo ostalo neizčrpana zakladnica pobud in kažipot k novim spoznanjem.

V razdobju med obema vojnama se je zdelo, da bo raziskovanje izraznega fonda v slavistiki počasi izhiralo. Čista slavistika ga je popolnoma zanemarila. Temu področju sta ostala zvesta samo baltski Nemeč Max Vasmer in Bolgar Mladenov. Na srečo smo imeli v Zagrebu še romanista Petra Skoka, ki se je z modernimi romanističnimi pogledi sistematično posvetil stratigrafiji balkanskih Slovanov. Na Češkem pa sta bila dva mlajša učenca starih mojstrov Zubatega in Hujerja, prerano umrli Kořinek in skromni Machek, ki sta ne samo vzdrževala tradicijo, ampak obenem tudi skrbela, da ves polstoletni razvoj leksikologije po svetu ni ostal za slavistiko tuje in neizkoriščen.

Šele v zadnjem desetletju si je slovanska leksikologija spet opomogla in postaja, kar bi ves čas morala biti, vodilna slavistična disciplina in izhodišče vseh drugih slavističnih prizadevanj. To je bilo za že postarnega, osamljenega in zaradi svoje znanstvene usmerjenosti večkrat celo preganjanega Machka srečno obdobje v življenju, ko je razvil vse svoje moči in sposobnosti do viška, obenem pa očetovsko sodeloval pri obnovi in preporodu slovanske leksikologije.

Njegova življenjska pot ni bila lahka. Kmečki otrok iz severovzhodne Češke se je vpisal na univerzo v prvih mesecih svetovne vojne in diplomirati je utegnil šele po sedmih letih. Izbral si je češčino in latinščino, opravil doktorat tik po diplomi in nato nadaljeval študije v Parizu pri Meilletu in Vendryesu. Po vrnitvi je moral na srednjo šolo na češko podeželje, odkoder so ga leta 1929 pritegnili k pripravljalnemu delu za veliki češki slovar. Leta 1931 se je z monografijo »*Studie o tvořeni výrazů expresivních*« habilitiral za primerjalno indoevropsko jezikoslovje na univerzi v Brnu, kjer je ostal vseh trideset let svojega vzgojiteljskega udejstvovanja.

Njegovo publicistično delo, s katerim je začel brž po diplomi, obsega okoli tristo štirideset knjig, študij, člankov in kritik. Iz dobe pred drugo svetovno vojno bi posebej omenil samo še monografijo »*Recherches dans la domaine du lexique balto-slave*«. Med okupacijo, ki je na Češkem za dolega leta zavrta normalno delo na univerzah, pa se je pridružil tistim češkim znanstvenikom, ki so hoteli dokazati, da se kultura naroda ne da uničiti v nekaj letih. Razvil je naravnost mrzlično delavnost, ki tudi po vojni ni prenehala niti za hip, čeprav so se težave in ovire v njegovi stroki nadaljevale še vrsto let do znanega Stalinovega obračuna z rusko lingvistiko. Dobra polovica njegove biblio-

grafije datira iz teh let in prva priznanja za svoje delo je dobil, ko je bil že davno prvi med prvimi.

Njegovo leksikološko delo posega v izredno širino. Kriza mladogramatične leksikologije, ki je dosegla svoj višek prav v letih njegovega študija, je zahtevala od mlajših delavcev vrsto novih metodičnih prijemov. Mladi Machek je prispeval svoj delež ne samo v slavističnem, ampak v evropskem merilu, k razčiščenju vprašanja psiholoških glasovnih sprememb v posameznih obdobjih razvoja jezika. Mnogokrat so mu očitali, da kar prelahko preskoči zakonitosti regularne fonetike. Vendar je bila za njegovo delovno metodo semantika vsaj enakovreden, če ne celo važnejši faktor kakor fonetika. Trdno je baziral na šoli »Wörter und Sachen«, njegove etimologije so redno temeljito podprte z bogatim biološkim, etnografskim in kulturnogodovinskim poznavanjem obravnavanih pojmov. S temi svojimi mnogokrat presenetljivo novimi prijemi se je loteval nalog, ki si jih je izbral za svoj življenjski cilj. Izrazni fond češčine, posebno ljudskega jezika, mu ni bil nič manj pri srcu kakor obsežni in zapleteni problemi slovsanske etnogeneze. Njegova »Česká a slovenská jména rostlin« iz leta 1954 in »Etymologický slovník jazyka českého a slovenského« iz leta 1957 so najvidnejši sadovi kombinacije vseh teh metod in že zaradi svoje presenetljive originalnosti nepogrešljiv vadecemec vsakega slovsanskega in celo neslavističnega leksikologa. Tik pred smrtjo je dokončal rukopis za novo izdajo češkega etimološkega slovarja, v katerem se je baje odrekel nekaterim svojim starejšim tezam, druge bogato dopolnil, predvsem pa izpustil slovaščino, ki so mu jo pri prvi redakciji najbolj zamerili. Celoten pregled nad njegovim delom pa bomo dobili šele, ko bo začel izhajati veliki primerjalni slovsanski etimološki slovar, katerega so pred več kot desetletjem slovsanske akademije soglasno poverile njegovi delavnici. Temu delu je ostal duhovni vodja tudi v zadnjih letih težke bolezni, nadaljevali pa ga bodo v glavnem njegovi učenci.

Težko je na kratko opisati pomen tega tako obsežnega življenjskega dela, posebno še pri delavcu, ki je tako rad hodil svoja pota. Njegove ideje so vedno presenetljivo inteligentne, vzbujajo spoštovanje celo, kadar se z njimi ni mogoče vsestransko strinjati. A to spet ne pomeni, da bi jih mogli kar a priori zavračati. Mnogo jih je, ki jih bo morala slavistika še prežvečiti in prebaviti. Mnogo korektur in dopolnil na področju praslovsanskih odnosov do arijsčine, hetitščine, pragermansčine, keltščine, prabaltičine in celo do predindoevropskih jezikov bo še dolgo ostalo važna osnovna baza za raziskovanje slovsanske etnogeneze. Zavest ozke povezanosti razvoja jezika z razvojem duhovne in materialne kulture, ki preveva njegovo delo, pa tudi zasluži, da bi jo leksikologi razvijali še naprej. Kar bo pod težo novih argumentov iz Machkovega dela moralo še izpasti, ne more več moliti tiste podobe, ki smo si jo doslej ustvarili o njem.

France Bezlaj

POPRAVLJENA SLOVENSKA SLOVNICA

Lani je izšla, kot beremo v naslovu,¹ popravljena izdaja Slovenske slovnice 1956. Izdaja je bila potrebna, saj na trgu že dalj časa pred tem ni bilo mogoče dobiti takega potrebnega priročnika. Glede na to, da je njena prednica doživela več temeljitih in deloma prav ostrih kritik² in da se je o marsičem, kar ta slovnica obravnava, medtem pisalo tudi v posebnih člankih, razpravah in knjigah,³ jo kaže pregledati prav s stališča, kaj je v njej popravljenege oz. zboljšanege.

Prelistajmo na hitro slovnico, primerjajoč jo s staro. Na prvo novost naletimo šele v poglavju *Pravopis*: tu je ponatisnjeno pravopisno poglavje iz *Slovsanskega pravopisa 1962* od poglavja *Deljenje* dalje, te da je izpuščen pasus *O rabi in pisavi pripon*, ki je izzval polemiko *biavec — bralec*.⁴ To je največja sprememba v primeri s slovnico iz

¹ Dr. Anton Bajec, dr. Rudolf Kolarič, dr. Mirko Rupel: Slovenska slovnica, Druga popravljena izdaja. Državna založba Slovenije. Ljubljana 1964.

² F. Tomšič: Nova slovsanska slovnica (A. Bajca, R. Kolariča in M. Rupla, JiS II (1956/57), 127—134. — M. Feguš — A. Bajec: Še ob Slovsanski slovnici 1956, JiS III (1957/58), 190—192. — Boris Misja: Nekaj pomislekov ob novi slovsanski slovnici, JiS III (1957/58), 41—42. — Jože Toporišič: Probleme der slovsachen Schriftsprache, Scandoslavica VI/1960, 53—74. — Isti: Slovenska slovnica. Sastavili ..., Filologija 3/1962 (Zagreb), 278—289.

³ Do junija 1961 imaš bibliografijo v članku J. Toporišiča: Povojno raziskovanje slovsanskega knjižnega jezika in njegove naloge, JiS VII (1961/62), 161—170. — Za pozneje: B. Urbančič: O kriterijih pravilnosti v knjižni slovsanščini, JiS VII (1961/62), 36—40, 200—209; J. Toporišič: Razgledi po stilistiki in stilu, JiS VIII (1962/63), 34—44; Isti: Fonetika, fonologija in pravorečje v SP 1962, n. m. 138—143, 167—173, 206—211; B. Urbančič: Naš novi Pravopis, JiS IX/1964, 103—118.